

mbt9710@gmail.com

המו"ל שלום צדוק
רחוב אריאלי 16/5
ביתר עילית
055-998-8346

העלון מוקדש לע"נ
רבי יוסף בן חיים צאלח זצ"ל
נפטר ה' כסלו ה'תשע"ז

סוכות תשע"ח
עלון מס' 10

מסילות בני תימן

על שם רבינו יחיא צאלח (מהרי"ץ) זצוק"ל, גאון רבני תימן (ה'תע"ה-ה'תקס"ו)
לזכרו של הרה"ג רבי יוסף צדוק זצ"ל

ההקפה בערבה בהושענה רבא

מתוך שיעורו של פוסק עדת תימן מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א

ומסיים מהרי"ץ, ולזה יסדו קדמונינו לומר בהקפת יום זה, ונמליכך ביום זה ערבה, כי מצות ההקפה בערבה, ע"כ (ועיין בארות יצחק דף שט"ז ס"ק ש"ח).

ולכאורה, איך אפשר לומר על הנוהגים כן שהם עמי הארצות ח"ו. אלא, צריך לומר שהאר"י התכוון לזמנו, כפי הנראה בעיר צפת, שרובם נהגו להקיף בלולב, והיו חלק מהאנשים עמי הארצות, שהקיפו בערבה. אם כן הוא התכוון על אותם האנשים, ולא על הרבנים הגדולים, ועליהם אמר שהם עמי הארצות, כיון שהם לא יודעים.

ומנהגינו להקיף עם הערבה משום שכבר נתקבל אצלנו הנוסח "ונמליכך ביום זה ערבה", וזה נוסח שכל הציבור אומרים אותו. ואומרים זאת בהתלהבות, צועקים "ערבה", ואם לא נקיף גם עם הערבה, הרי בכך אנחנו מוציאים לעז על מה שנהגו אבותינו נע"ג. ממילא אי אפשר לשנות את המנהג, והוא נשאר כפי שנתקבל, ואנחנו ממשיכים מנהג אבותינו (שערי יצחק מוצי"ק לך ה'תשע"ז ב"שכ"ח).

מנהג בני תימן בהושענה רבא להקיף עם הערבה, וכן כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תרס"ד סעיף ג'), יש מי שאומר שאף ביום זה מקיפים הלולב ולא בערבה. ולא נהגו כן, אלא להקיף בו גם בערבה.

ובשם האר"י ז"ל מובא, דמי שמקיף עם הערבה הרי הוא עם הארץ. ובכף החיים (סימן תרס"ד ס"ק ל"ב) כתב, והיזהר שלא תחברם כלל עם הלולב, ולא תיטלם כלל בידך, רק אחר שיאמרו תקבל. והפלא הגדול ביותר הוא שישנם המביאים זאת בשם ספר הזוה"ק, להקיף גם בערבה, וזאת להיפך מדעת האר"י ז"ל. ובאמת בזוה"ק ישנו שתי גירסאות, ישנה גירסא שכתוב בה "זימנין", וישנה גירסא שכתוב בה, "ז' מינין".

וכך כתב מהרי"ץ, שוב ראיתי להרב הגדול המקובל מהרי"ץ (רבי יוסף ציאח) בספרו שאומר משום מדרש הרשב"י ז"ל, ואנו צריכין לסבוב בערבה שבע פעמים, כדי להוריד הכח של שבע מדרגות לערבה שהוא הו"ד, להמתיק דינו ולרחם על עדת ישראל, ולהריק לה מן המים של נהר העליון הנמשך ויוצא. עוד כתב בסוף דבריו, כי אנו צריכין ליטול למטה ערבה, לרמוז לשבע שמיטות וכו'.

טעם ההקפות

על פי תורת גאון רבני תימן ותפארתם מהרי"ץ זצוק"ל

כתב מהרי"ץ בשו"ת פועלות צדיק (חלק ג' סימן צ') טעם לשבע הקפות שעושים ביום הושענה רבא ז"ל, מוצאתי לגדול אחד טעם אל הקפת חג הסוכות כל יום, וביום השביעי שבע הקפות, והוא על דרך הקפת יריחו והקפות המתים וכו'. וידוע מאמר רז"ל דטעם הנענוע דלולב לעצור כל רוחות וטללים רעים, ובהיות כשאדם חוטא בשאר ימות השנה נברא קטגור אחד ורוח רע מאותו עוון או פשע למעלה, וביום הכיפורים שנתכפרו ישראל ודחו הקטגורים וכוחות הטומאה ההם נדחו מלמעלה, אולם עדיין נשארו באויר, לפי שעדיין לא נחתמו ישראל עד יום הושענה רבא וכו'. על כן נקיף הבימה עם הספר תורה בכל יום פעם אחת, כמו שעשו ביריחו, וביום הושענה רבא שבע פעמים, ונוכר שבעה כורתי ברית, כדי שאז יפלו מכל וכל ויתבטלו לגמרי. ועל כן נענוע בהושענה נא, ונצעק לה' יתברך יושיענו מהם, ע"כ.

עוד כתב (בחלק ב' סימן פ') בשם הזקן אהרון (סימן כ"ב) שצריך לחבר האתרוג עם הלולב בשעת ברכה ונענוע, וכן השל"ה כתב דמי שאינו מחבר האתרוג עם הלולב עתיד ליתן את הדין. וכתב על דבריהם דאין הקפידא רק בשעת הברכה והנענוע, וכדמוכח מלשון מהרי"ט. ובספר חמדת ימים נראה דגם שלא בשעת נענוע יש להקפיד לחברו, וחומרא בעלמא היא, ואין כן דעת הפוסקים. וכן מנהג העולם שלא לדקדק בזה, רק בשעת ברכה ונענוע.

דין שליח ציבור שהפך את האתרוג

ראיתי (הערוך שלום צדוק) שליח ציבור שבשעת הברכה על הלולב הפך את האתרוג כדעת הספרדים, וכמו שכתב בשלחן ערוך (סימן תרנ"א סעיף ה'), יברך על נטילת לולב ושהחיינו קודם שיטול האתרוג, או יהפוך האתרוג. ובמשנה ברורה (ס"ק כ"ה) כתב עוד עצה, שיכוון לא לצאת. אך כיון שמנהגינו שלא להפוך את הלולב, ובפרט שאצלנו שליח ציבור מוציא את הציבור ידי חובה בברכת הלולב, ודלא כמנהג שאר העדות שקודם השליח ציבור מברך ואחר כך שאר הציבור, לכן מיד ניוגשתי אליו והפכתי לו בחזרה את האתרוג.

והמקור למנהגינו מדברי הרמב"ם (פרק י"א הלכות ברכות הלכה ט"ו), נטל את הלולב מברך על נטילת לולב, שכיון שהגביה יצא ידי חובתו. אבל אם בירך קודם שיטול, מברך ליטול לולב, כמו לישב בסוכה. מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה, ע"כ.

ומהרי"ץ בעץ חיים (חלק ב' דף נ"ט ע"ב) כתב, שנתברר מדברי הרמב"ם אלו שאין אנו צריכים לשום אחד מהפנים שכתבו הפוסקים, שיטול האגודה קודם שיטול האתרוג, אי נמי יכוון שלא לצאת, ואין אנו צריכין לדקדק בכך. שאם כן צריך לברך ליטול את הלולב, ואין מנהג העולם לברך כן, אלא על נטילת לולב, הואיל וכבר יצא ידי חובתו ע"כ.

ומכאן נלמד שאף אם החזן נוהג כדעת השלחן ערוך להפוך את האתרוג, אבל כיון שהוא מוציא את הציבור ידי חובתם בברכות, חייב לנהוג כמנהגם וליטול את הלולב קודם הברכה, כדעת הרמב"ם וכשיטת מהרי"ץ.

מכתבי רבי יוסף צדוק זצ"ל

כוונה במצות סוכה

במצות סוכה ישנן שתי כוונות. א', לשם עשיית הסוכה, שהקב"ה ציוונו לשבת בסוכה בחג, וזכר ליציאת מצרים. ב', זכר לענני כבוד שהקיפם ביציאת מצרים בלכתם במדבר, לבל יכם שרב ושמש.

אם לא כיוון, יש אומרים שבעצם העובדה שנכנס לאכול בסוכה ואינו אוכל בביתו, גילה בדעתו שכוונתו לקיום ציווי ה' לשבת בסוכה, ויצא ידי חובתו אף שלא חשב על טעם המצווה. וכמו אדם שבא לבית הכנסת, דיש גילוי מילתא שבא להתפלל, וכן הקורא קרית שמע בצבור יש גילוי מילתא שהוא רוצה לקיים מצות קרית שמע, ובמיוחד אם הוא מקפיד שלא יעבור זמן קרית שמע.

אבל הולכי דרכים שחיפשו מקום לנוח כדי לאכול, ולפתע מצאו סוכה של רועים או שומרים ונכנסו לשם לנוח ולאכול, לכאורה אין גילוי מילתא שישבו בסוכה לשם מצות סוכה, כי יתכן שאם היו רואים אילן שאפשר לשבת תחתיו הם היו אוכלים תחת האילן. מה שאין כן כשהאדם נמצא בביתו, ויוצא מביתו עם מאכלו כדי לאכול בסוכה, הרי זה גילוי מילתא שהוא מקיים מצות ישיבה בסוכה. ועוד, שעצם הברכה שמברך על ישיבת הסוכה זהו גילוי מילתא שמתכוון לקיים מצות ישיבה בסוכה.

ובחזון עובדיה (עמוד צ"ז) כתב בשם הרב בכורי יעקב (סימן תרכ"ה ס"ק ג'), כיון שבמצות סוכה התורה כתבה (ויקרא כ"ג, מ"ג) למען ידעו דורותיכם, הכוונה מעכבת, ולכן צריך לכוון במצות הסוכה זכר לענני כבוד, ואם לא כיוון לא יצא. ולכן, אם אכל בלילה הראשון את הכזית בסוכה בלא כוונה זו לא יצא, וצריך להחמיר ולאכול שוב כזית אחר. אך יש פוסקים שבדיעבד, אם לא כיוון לטעם המצווה יצא ידי חובתו.

ובספר מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך זצ"ל (חלק א' סימן א') דן במי שאכל בסוכה ולא התכוון לשם מצוה, האם אמרינן דלא חשיב כעושה מצוה וכאילו אכל מחוץ לסוכה, ועבר על מצות עשה, או שנאמר שאף על פי שלא עשה מצוה גם עבירה לא עשה, שהרי אכל בסוכה. ולא הכריע בדבר, ובחזון עובדיה כתב על זה שודאי שלא נחשב כעשה עבירה, כיון שסוף סוף אכל בסוכה.

הג הסוכות ושמחת תורה

בחג הסוכות יוצאים מדירת קבע ויושבים בדירת עראי. בימים אלו אדם אוסף את תבואתו מהשדה, אחרי הקצירה והעימור, הדישה והזריה, ומכניס אותה לאסם התבואה. וכן בצר את ענביו ומסק את זיתיו, וארה את תאנותיו. אוצרותיו מלאים כל טוב. ולכן נצטוונו דוקא בתקופה זו להתעורר ממעשינו ומתרדמת הקיץ, ונקבעו ימים אלו לחשבון הנפש, משום שבימים אלו האוצרות מלאים כל טוב והאדם בוטח בהם ויש לו כל. ואז התורה מצווה על האדם, צא מדירת קבע, אל תבטח בחוזק גגך ובאוצרותיך המלאים כל טוב, אלא שב בדירת עראי תחת סכך זמני שבקושי מחזיק שבעה ימים, כדי שעל ידי המעשה הסמלי הזה שאתה דר בסוכה רעועה, תדע שאם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר. הרי הכל מאתו יתברך, שהרי מקומץ חטים שזרעת, קבלת אוצרות מלאים כל טוב. אדם זורע חטה אחת, ומחטה בודדת זו יוצאת שבולת עם עשרות רבות של חטים. ומי יצר זאת? הרי הקב"ה. אם כן נמצא שכל המטרה של חג הסוכות לשאוב שפע של בטחון מאתו יתברך, והוא המחיה והוא המפרנס, וזה מחייב אותנו ללכת בדרכי התורה ולחנך את בנינו בדרכי אבותינו הקדושים. וזהו שכתוב (ויקרא כ"ג, מ"ג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים, ואין די בידיעה גרידא, אלא הלכח הוא שנבטח בה' ונעשה רצונו.

בשמיני עצרת סיימנו את התורה, ומיד התחלנו ספר בראשית. לכאורה, מזה העניין שבכל שנה אנו קוראים את חמשה חומשי תורה. ועוד, שקוראים את התורה בטעמיה ודקדוקיה, ישנם טעמים מעמידים, וישנם טעמים מפסיקים, וטעמים מוליכים, והטועה בכך מחזירין אותו, וכן אם קרא את המלעיל מלרע או להיפך. ואם כן, מה המיוחד בתורה שאנו חוזרים עליה מידי שנה בשנה, ומקפידים על קריאה זו למעלה משלשת אלפים שנה מאז שניתנה תורה, וכמו שכתב הרמב"ם (בפרק י"ב מהלכות תפילה הלכה א'), משה תיקן להם לישראל שיהיו קוראין בתורה ברבים בשבת ובשני וחמישי בשחרית, כדי שלא יהיה שלשה ימים בלא שמיעת התורה. ועזרא הסופר תיקן שיהיו קוראים כן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות.

ובפרק י"ג (הלכה א') כתב, המנהג הפשוט בכל ישראל שמשלימין את התורה בשנה אחת, מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות וקוראין בסדר בראשית, בשניה אלה תולדות נח, וקורין והולכין על הסדר עד שגומרין התורה בחג הסוכות.

וצריך לדעת שהתורה שלנו אינה ספר סיפורים בעלמא, שבן אנוש כתב אותה, אלא התורה היא מן השמים, וניתנה לנו על ידי משה רבינו שעלה למרום להורידה לנו. ובגמרא בשבת (פ"ח ע"ב) מובא ששאלו המלאכים, מה לילוד אשה בינינו? אדם שנמצא בתחתית העולמות עם החיות והבהמות המהורות והטמאות, מה יש לו לעשות במרום, שהוא מחיצתם של מלאכים אופנים ושרפים וחיות הקודש?

אמר להם הקב"ה, לקבל את התורה בא. אמרו לו, תנה הודך על השמים. אמר הקב"ה למשה, החזר להם תשובה. מה כתוב בתורה, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ', ב'). וכי למצרים ירדתם? לפרעה נשתעבדתם? תורה למה לכם?

משה רבינו בא לרמוז, שבני אדם הקרוצים מחומר הם בדרגה גדולה יותר מאשר המלאכים, שהרי בני ישראל ירדו למצרים והיו שם רד"ו שנים, והקב"ה בכבודו ובעצמו ירד למצרים לגאול אותם, ולא על ידי שליח מלאך. כי אם היה שולח מלאך והיה יורד למצרים שהיא מקום אחיזת הסטרא אחרא, היה משתקע המלאך בטומאת מצרים, ואילו ישראל היו במצרים רד"ו שנה ויצאו בקדושתן, הרי היה נראה בעליל שיישראל הם במדרגה יותר מאשר המלאכים, ובזכות מה עם ישראל הם בדרגה גבוהה כזו? על ידי לימוד התורה. ועל זה אומרת הגמרא (קידושין ל' ע"ב), בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. ליצר הרע יש כח אדיר, כי הוא מלאך הממונה מהשמים להחטיא את האדם. ואפילו אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה, חטא על ידי יצר הרע וקלקל את כל העולמות.

וכיון שהתורה היא תבלין נגד היצר הרע, אות היא כי יש בתורה קדושה מיוחדת שיכולה לשנות בני אדם ולהפכם למלאכים. כי התורה ניתנה מפי הגבורה, ואינה ספר שנתחבר על ידי בשר ודם. אחת הראיות היא, שהמדענים גילו שרק ביום השמיני ניתן לבצע את ברית המילה, מפני שהכבד של תינוק שנולד עדיין אינו יכול לבצע את התפקידים המוטלים עליו, כי יש בכבד גוש חומרי קרישה הגורם להקרשת הדם, ורק ביום השמיני הכבד יכול לייצר את החומר הזה, ולכן מלים את התינוק ביום השמיני. עוד יש בתורה סימנים לבהמות והחיות המהורות, אם מפרסת פרסה ומעלת גרה הרי אלו מותרות באכילה, אבל אם חסרים בה הסימנים האלו או שיש בה רק סימן אחד, אסורה באכילה. והתורה מגלה לנו שישנם שלשה בעלי חיים שיש בהם רק סימן אחד, שמעלים גרה, והם הגמל והשפן והארנבת. ויש עוד בעל חי אחד בלבד, שמפרס פרסה אבל אינו מעלה גרה. ומניין משה רבינו יודע זאת? אלא ודאי שהתורה מאת הקב"ה, וכל חוקי התורה נחקקו על פיו.

ציונים בדברי מהרי"ץ

בדין הזמנה מילתא באתרוג

ונכנס יום טוב באותה מחשבה הרי אסח דעתיה, ודמי לפירות העומדים לסחורה דאסור ליקח מהם ביום טוב. וכתב שמענתה סרה תמיהת מורי שתילי זיתים נע"ג, דהדין באלו שווה עם דין כיס התפילין, ואף דהזמין ההושענא והאתרוג מבערב וקודם כניסת יום טוב חזר בו מליטלם, פשיטא דלא נאסרו כלל, דהזמנה לאו מילתא היא ע"כ. וכן כתב גם ברביד הזהב, וכן הוא בכיאר הלכה שם. וראיתי בשם שו"ת מנחת שלמה (חלק א' סימן י') שכתב, דאף על פי דאין זה מוקצה למצותו, מכל מקום ביום טוב הראשון הוי מוקצה מחמת חסרון כים.

ולכאורה, הרי מהרי"ץ כתב בפעולת צדיק (חלק א' סימן ק"ב) גבי אתרוג שנפסל ביום הראשון קודם שנטלו, דלא הוקצה למצוה ומותר לאוכלו (בית יוסף בשם ארחות חיים בשם ירושלמי). עוד כתב, ונראה דכל שכן אם היה פסול מעיקרא וכשענין בו יום ראשון בשעת נטילה מצאו פסול, דלא נאסר. ויש לעיין, מאי שנא, וראיתי בזית רענן על שתילי זיתים שכתב דמהרי"ץ חזר בו מתשובה זו, בתשובתו שבחלק ב', וכבר הרגישו בזה בשושנת המלך ובהגהות הרש"ה שם. אך בפשטות יש לומר דמותר לאוכלו מדין שאינו הוקצה למצוה, אך מדין הסיח הדעת אה"נ דאסור. אלא שמהרי"ץ דן מדין הוקצה למצוה.

אתרוג תימני

בשו"ת פעולת צדיק (חלק ב' סימן קנ"ז) נשאל מהרי"ץ במעשה שהיה, באחד שלקח אתרוגים של מצוה לכל אחד מבניו, והבן הקטן השאירו בבית לפי שהיה כבד במשא. ושאל השואל, האם אתרוג זה הוקצה למצוה ואסור באכילה כל שבעת ימים. והביא דברי מרן בשלחן ערוך (סימן תרס"ה סעיף א'), אתרוג כשביעי אסור שהרי הוקצה לכל שבעה, עכ"ל.

והביא דעת הט"ז, שאף ביום הראשון קודם שנטלו יש בו מוקצה. וראייתו מדברי הגהות אשרי, שדעתו שאם הכין את ההושענא אך לא אגדה יחד מותר בהנאה, דהזמנה לאו מילתא היא, אך באגדה אסור בהנאה. ודייק הט"ז מדבריו, דגבי אתרוג דלא בעי אגדה נאסר בהזמנה.

והקשה עליו השתילי זיתים (ס"א א') מלשון השלחן ערוך (סימן מ"ב סעיף ג'), מי שהזמין כיס התפילין והניח בתוכם את התפילין פעם אחת, נאסר להניח בכיס זה מעות. אבל כל שלא הניח בו את התפילין מותר להשתמש בו בשביל מעות, ומוכח מכאן דהזמנה לאו מילתא היא.

ותרין מהרי"ץ דלעולם הזמנה לאו מילתא היא, וצריך להגיה במקום אגדה אגבהה, דהיינו שעדיין לא בירך עליו, אלא משום דאקצייה מדעתיה

הסדרת תפילת שמיני עצרת - תשובה בענין עליית שישי פרשת בראשית

ועל כך השבתי: לידידי הרה"ג אורן צדוק שליט"א.

ישר כח על התשובה, ויש אצלי עוד הערה במה שכתב בסימן י"ט בענין הסדרת תפילת שמיני עצרת, שמנהגינו להזכיר רק את השינויים, שתמורת את יום חג הסוכות הזה, יש לומר את יום חג שמיני עצרת הזה. ותמה על כך, דבשלמא אם מטרת ההסדרה כדי לעמוד על נוסח התפילה לכל יושלו, הרי מספיק בכך, אולם אם נאמר שמטרתה להרגיל לשונם לדבר בוריות, לא הועילו במאום, משום שהזכרה על גוף השינוי בלבד שמענו, ולא את כל סדר הברכה עצמו. כי צריך להיות גוף השינוי להיעשות לכל הפחות בתוספת מספר תיבות קודם לכך, כמו שמצינו כיוצא בזה בענין הזכרת משיב הרוח תשעים פעם, שמועיל הדבר כשמסופק אם הזכיר או לאו.

ולכאורה יש מקום ליישב מנהגינו, כי בעצם סומכים על ההסדרה של תפילת ליל חג הסוכות, ששם מסדירין את כל הברכה. וכאן מזכירים רק את השינוי, כי זהו שינוי מועט. ועוד, דלא דמי להזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם, כי שם זה כדי להפקיע הרגל לשוננו, כדי להתרגל מכאן ואילך לומר בתפילתו משיב הרוח. מה שאין כן כאן, שההסדרה רק לשמיני עצרת בלבד, ולא כדי להרגיל לשוננו מכאן ואילך.

בברכת תכתב בספר החיים בספר הזיכרון, מוקירך שלום צדוק, ביתר עילית

וזאת תשובתו אלי שלום עליכם

בדבר מה שכתבתם שסומכין על ההסדרה של חג הסוכות, הנח גם אני סובר כן, ומכיוון שהיסוד הינו כדי לעמוד על הנוסח התפילה בלבד מספיק להזכיר את שינוי בלבד ותו לא, שאם הוא כדי להרגיל לשונם צריך להסדיר את הברכה וכו' וכו' כל מה שכתוב שם.

ולא הבאתי מבקשת משיב הרוח, אלא שהצורך לחזור גם על כמה תיבות קודם להרגיל את הלשון, וזאת בין להפקיע מן הקודם בין להחיל כעת נוסח חדש, ואפילו יהא משמש רק לשעה קלה עדיין נצרך הדבר כדי שיהגה כיאות לדבר בוריות. ומי יגלה לנו רז זה שהוא רק להפקיע בלבד.

כבוד רב ובברכת התורה הצ' אורן בכא"מ שמעון צדוק יצ"ו

למעלת ידידי הרה"ג אורן צדוק שליט"א.

שמחתו מאד בקבלת ספרו שו"ת אורן של חכמים חלק ב'. והנה בסימן י"ז הביא דברי גאון עוזנו מהרי"ץ בענין השינוי שבעליית שישי של פרשת בראשית, והאדם ידע את חוה (בראשית ד', א'), דכתב מהרי"ץ שבמקומינו נהגו למכור, ואולי הטעם שבשמן שנודר מתקן עוון אדם הראשון ק"ל שנים שפרש מאשתו והיה מוליד רוחין, ועל ידי זה פגם ביסוד. ובמה שנודר שמן למאור, מתקן העוון וכו'. והנה כבודו העלה שפיר לקנות עבור קטן לעליה זו כמו בכל השבתות, היות שבטל הטעם בטלה תקנה. משום שדוקא בזמנם קניית העליות לתורה ושאר שירותי הקודש, כגון הגליה וכיוצא בזה, היו נעשים בשמן למאור. אולם כיום שכל המכירות נעשות בכסף דמים הם המוכיחים, וממילא שפיר לקנות עבור קטן.

ואולם יש להעיר שראיתי מעשה רב בשבת בראשית שנה זו ה'תשע"ז, שהתפללתי אצל מורינו ורבינו הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א, והוא קנה עליית שישי וביקש שכסף זה יהיה עבור שמן הדלקת נר חנוכה, ומטי בה משום דברי מהרי"ץ הללו. ומוכח דעדיין שפיר מצנין לקיים דברי מהרי"ץ, ויש בו הטעם כדי לתקן חטא אדם הראשון.

בברכה, שלום צדוק, ביתר עילית.

וזאת תשובתו: לכבוד מעלת ידידי הרה"ג שלום צדוק שליט"א.

ראשית ברצוני להביע לפניך את הערכתי הכנה למפעל הנכבד והחשוב למורשת רבני יהדות תימן לדורותיה, חומר איכותי בעלון מפואר, כיאה ונאה לכבודה של עדתנו החשובה. יתן ה' לך כוחות ותעצומות להמשיך בעשייה ברוכה זו, ואגב חן חן שבשפלנו זכרת לנו בגליון העוסק בחיבור פרשיות חוקת בלק.

ולעיקר דברך, ראשית לא תמכתי את ההוראה הנזכרת בביטול הנדרים על ידי נתינת שמן למאור, אלא עיקר ההוראה היתה שלא נמנע הקטן לעלות לקריאת שישי, רק שאין לו קדימה על אחרים כדבר שבת בשבתו, יעויין היטב בגוף התשובה.

ומה שכת"ר הביא ממעשה רב של מו"ר שליט"א, אין להביא ראיה מכאן נגד מה שכתבתי, היות שעדיין כללות הציבור על כל קהילותיהם השונות, אינם מתנדבים בשמן למאור כלל ועיקר. ורק היודע דברי מהרי"ץ ורוצה לקיים מהלכה עושה זאת, וברור שאין מכאן ללמוד על הכלל כולו, ועליהם אנו מדברים. ויש להעיר, שהמנהג היה לנדוב שמן עצמו ולא תמורתו. ואם במעשה רב עסקינו, הנה נודע לי מנכדו של מארי שמעון צאלח דור שביעי למהרי"ץ, שהעלה קטן (במכירה כמובן) לקריאת שישי של פרשה זו, והוא כדברינו שלא נאמר למנועו אלא שלא להקדימו.

בברכה מרובה ובברכת התורה, הצ' אורן בכא"מ שמעון צדוק יצ"ו

מתולדות רבני תימן

הגאון המקובל רבינו יחיא בדיחי זצ"ל ראש ישיבת מהרי"ץ

חומות העיר, והאיש נודע וניכר לכל בני העיר והשומרים. אין זאת כי אם גם ומופת על ידי קבלה מעשית. וזכר ראיות רבות לדבר אמרו לי (כי השערה אחרת לי), וזאת פיו לא שאלתי על זה. אבל ראיתי שהיום הוא מתרחק מאלה העניינים, ואין לו עסק בזה עתה. וידעתי כי אתו היתה, ומפני סיבה הידועה גם לי, שלחה מעל פניו. יישר חיליה, והיה ה' אתו. ואחר כך באו גם אשתו ובניו היקרים אליו בזה, ומלאכתם גם פה צורפי כסף, ומצבם טוב, ונכבדים בעיני כל היהודים. וגם בבית המלך נשמעים דבריו לטובת היהודים (ענין גלותו לכוכבאן מובא גם בסערת תימן עמוד ל', וכן בהקדמת ספרו חן טוב).

לעת ערב שבת קודש בא הרב מחנותו אשר בעיר הגויים (כי צורף הוא). איש תואר ובעל צורה, פניו שוחקות, ונעימות ידבר, ויראת ה' חופף עליו. והוא כבן חמישים שנה. כלילה בבית הכנסת קבלני הרב הזה כבוד ואהבה, ויושיבני אצלו הקיר סמוך לפתח. ולמחרת, שבת קודש בבוקר, אחרי התפילה והלימוד, הביאני הרב אל ביתו. ונכבדי העיר באו לבקרני, בבקבוקי יין שרף ומיני פירות וקליות כמנהגם. שבועיים ימים ישבתי בעיר הזאת, לנוח מעצבי ומרוגזי. והרב נ"י כבדני במרבית ספריו האצורים עמו, אשר הביא מצנעא, והיה לי למנוחה, ע"כ.

תלמידו רבינו שלום חבשוש, שהיה אז בצנעא, שלח לו אגרת ובה הביע את געגועיו לרבו רבינו יחיא, וז"ל האגרת. שלמא רבא ויקירא, ינוח וישירי על ריש בוצינא דנהורא, מן קדם אלהא עילאה בתדירא. מר ניהו רבה, פטיש החזק, נר ישראל ואורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו. ארי שבחבורה, בקי בחדרי התורה, בעל סברא זכה וברה, נחל נובע מקור חכמה, מוציא לאור תעלומה. חכם ומבין מדעתו, מיישב לכל דבר בטעמו והלכתו. איש התהילה, בכל מעלה כלולה, עניו כבר בתיה, לא מהדר איניש בריקניא. מרגיאת דלית לה טימיו. כל מה דאת משבח לה, לא הוי רק בדדמי. הלא הוא החכם השלם, אור עיני, עטרת ראשי וצניף תפארת, אלופי וגבירי, כמוהר"ר יחיא ו' כמוהר"ר שר אלבדיחי י"ל. שלום שלום לך, ושלום לעוזריך, ושלום על צאצאיך. ינוחו כל הברכות על ראשך, אמן כן יהיה רצון.

בשנת ה'תרל"ו, בהגיעו לגיל שבעים ושלוש, עזב את כוכבאן וחזר לעיר צנעא. בה קיבל בחזרה את ראשות הישיבה הכללית, והמשיך להרביץ בה תורה כשתים עשרה שנה, עד יום פטירתו. בין תלמידיו נמנים הגאון רבי שלום הלוי אלשיך ונכדו רבי אברהם אלנדאף (שעלו לארץ ישראל), וכן רבי שלום חבשוש.

רבינו יחיא חי בערך פ"ה שנים, ועלה השמימה בשנת ה'תרח"ם לפ"ק, ויע"א, ביום טוב שני של גלויות. לוותיו עוררה פולמוס גדול, שכן מנהג יהודי תימן היה שמותר להספיד ביום טוב שני, אך בשעת ההספד נכח שד"ר מטבריה בשם ר' יחזקאל שאול רופא, והוא הרעיש עולמות על מעשה ההספד ביום טוב שני, ושלא מכתבים ואגרות. אולם חכמי תימן השיבו על דבריו, והצדיקו את מנהגם כי לא היה זה בקול בכיה. באחד המכתבים הוא כותב, עתה באתי כי מר לי מר, ולכי חמרמר על המעשה הרע הזה אשר נעשה ביום טוב, בהסתלקות הרב הצדיק הנוכר לעיל ז"ל טרם כל, על אשר נעשה מ"ו סעיד אלקאפה יצ"ו וירם קולו בבכיה ברחובות קריה וכו'. ואחריו קם לו ההוא ספדנא, ויבוא אברהם לספוד לצרה, הוא מ"ו אברהם צאלח יצ"ו וכו'.

הגאון כמהר"ר יחיא בדיחי זצ"ל נולד בשנת ה'תקס"ג לאביו רבי שוכר, בן לאחת המשפחות המכובדות בצנעא. בנו הוא הגאון רבינו שלמה בדיחי זצ"ל, מחבר הספר עולת שלמה על התורה.

רבינו יחיא היה מגדולי חכמי הישיבה שהיתה באותה תקופה בבית הכנסת של מהרי"ץ, ושם נשא ונתן עם חבריו בשאלות שבאו לפניו. גם הוא, כרוב חכמי תימן, לא רצה להתפרנס מתורתו, אלא עסק במלאכת הספרות. במלאכה זו עסק בקדושה וטהרה, וכשהיה כותב ספר תורה היה משאיר את האזכרות עד שגמר לכתוב את כל הספר, וביום שכתב את האזכרות היה מתענה וטובל טבילה נוספת, מלבד הטבילה שטבל בכל יום. והיה נכנס חדר לפניו מחדר, וכותב את האזכרות עם הכוונות. נכדו סיפר, שבילדותו היה רגיל אצל סבו, ופעם אחת רצה לראות למה סבו נכנס לחדר פנימי ומתבודד. הוא התחבא בחדר הסמוך לחדר הפנימי הזה, וחיכה לביאת סבו. סבו בא, נכנס לחדר הפנימי וסגר את הדלת. הוא הציץ מחור קטן שבדלת לראות במעשי סבו, וראה שסבו כותב ספר התורה, ובשעת הכתיבה היתה אש סובבת ומקיפה אותו.

רבינו יחיא כתב טעמים נחמדים על התורה, וקצת שאלות ותשובות. נכדו שמע מפיו שזהו מה שנשאר יתר הפליטה ממה שחידש בבחרותו, בהיותו בשלוותו בע"ת צנעא. וכשהזכיר לביתו ומצא רק קונטרסים מעטים, סידרם לכרך אחד וקרא את שם הספר "חן טוב".

עוד חיבר את ספר "לחם תודה", חידושים וביאורים על הלכות שחיטה, וביסס מדברי מהרי"ץ בספרו זבח תודה, וצירפם לספר שערי קדושה למהרי"ץ, יען שהשוחטים תפסו הדרך הקצרה שבספר שערי קדושה למהרי"ץ, ועדיין לא מילאו כריסם מזבח תודה.

רבי יעקב ספיר, שהיה שלוחא דרבנן בשנת ה'תרי"ט, תיאר את פגישתו עם רבינו יחיא וז"ל, יום ערב שבת קודש, יום השוק לכל הסביבה, ויבואו יהודים גם מעיר כוכבאן. ואחר הצהריים בשוכם לעירם, עליתי גם אני. אחרי עברנו העיר מקצה אל הקצה, ויצאנו משער אחר והגענו בעיר היהודים. פה כשבעים בתים, רובם מנברחי צנעא, פליטי מכות חרב. גם שתי בתי כנסיות, לאזרחי העיר ואנשי צנעא. אבל כולם כפופים ונשמעים להרב הגדול, חסיד ועניו, מארי יחיה אלבדיחי נ"י. האדם הגדול הזה הוא מגדולי מדינת תימן, בתורה ובריאה ובחכמה. הוא ואביו הזקן הישיש הנכבד מארי סעיד נ"י, מיקירי ק"ק צנעא ועשיריה, היו מעושי מלאכת המטבע בבית המלך הגדול אלמהדי. וכמקרה כולם קרה גם להם, אשר העלילו עליהם ואסרום במשמר ימים רבים, ויריקו כל אשר להם. אביו הזקן פדה נפשו בכופר אשר הושת עליו, ובנפש בנו היקר הזה לא רצו כל כופר, רק בשתים, לתת ראשו לפני חמת מלאכי מוות ימוט לחרב, או להמיר דתו כמשפטם. וה' ברחמיו עזרו, וברח בעצם היום מבית מאסרו, וכבלי ברגליו אשר ברגליו נתקו, ויברח לעיר הזאת, אשר בה מלך אחר. והמלך הזה קיבלו באהבה, והיה עליו למנוח ומחסה.

עוד כתב, אנשי המדינה מספרים שעל ידי השבעות ורואה ואינו נראה, יצא מהמשמר. כי האיש גדול מאוד בחכמת הקבלה ובמעשיות. יען לא יוכל איש לברוח מבית האסורים ומן האויקים אשר הושת ברגליו, ואנשי צבא שומרים השערים ושערי

לכל קוראי העלון

העלון מודפס בחמשת אלפים עותקים בכל רחבי הארץ כל המעוניין להיות שותף יכול לתרום לבנק הבינלאומי סניף 177 מספר חשבון 162081 וכן המעוניין לשלוח חומר הלכתי במנהגי תימן או חומר על גדולי תימן ישלח למייל: mbt9710@gmail.com וכן בפלסוף: 055-998-8346

"מורשת תימן"
המרכז לתשישי קדושה ויודאיקה בדרום בנוסח תימן בלדי ושמי
כל הספרים בנוסח תימן בלדי/שמי
• סליחות מהודרות תימניות
• תפילין מהודרות
שנתנו ע"י אברהם יחי' שנים
• מוונות ובתי מוזה שד' בן גוריון 30 אשקלון
• יודאיקה
בועז אשבל 050-7373234